

Dragana Stjepanović-Zaharijevski, *Rod, identitet i razvoj*, Niš, Filozofski fakultet, 2010.

Filozofski fakultet Univerziteta Nišu je u 2010. godini, izdao monografiju *Rod, identitet i razvoj*. Autorka ove monografije je Dragana Stjepanović-Zaharijevski, redovna profesorka na Departmanu za sociologiju Filozofskog fakulteta u Nišu.

U strukturi monografije koja ima 173 strana, pored predgovora same autorke, kao i pogovora koji je napisala dr Nevena Petrušić, redovna profesorka na Pravnom fakultetu Univerziteta u Nišu, jedna od recenzentkinja ove monografije, postoje tri poglavlja. Prvo poglavlje *Rod i razvoj*, drugo *Rod i identitet* i treće poglavlje *Rodna analiza*. Na kraju monografije nalazi se bibliografija sa 140 publikacija na srpskom, engleskom i ruskom jeziku kao i rezime (*summary*) na engleskom jeziku.

Kako je autorka i iznela u predgovoru, monografija je pripremljena u okviru rada na projektu *Kultura mira, identiteti i međuetnički odnosi u Srbiji i na Balkanu u procesu evrointegracije*, koji je realizovan u saradnji sa Centrom za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Nišu, pod rukovodstvom prof. dr Ljubiše Mitrovića, uz podršku Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

Autorka je u predgovoru napisala da je tokom pisanja monografije koristila i nalaze nekih drugih istraživanja, u čijoj je realizaciji i sama učestvovala: *Kulturne orijentacije, etnička distanca i kultura mira u Srbiji i na Balkanu*, terensko istraživanje sprovedeno na teritoriji regionalnog centra (Plovidiv, Skoplje i Niš), krajem 2007. godine u okviru makroprojekta *Kultura mira, identiteti i međuetnički odnosi u Srbiji i na Balkanu u procesu evrointegracije; Mlade porodice na pragu XXI veka*, istraživanje sprovedeno u saradnji sa Moskovskim državnim

socijalnim univerzitetom na teritoriji Centralne Srbije 2003. godine; *IMDDP-Integrated MilkDairy Development Project. Swedish International Development Cooperation Agency*, sproveden na teritoriji nišavskog okruga od 2003. do 2006. godine. Prikazani rezultati gore pomenutih istraživanja obogaćuju ovu monografiju i čine je još značajnijom.

U prvom poglavlju *Rod i razvoj*, autorka objašnjava nejednak odnos moći između žena i muškaraca, koji se dešava u svim sferama društvenog života, nejednakosti koje sprečavaju jednako i potpuno učešće žena. Ona navodi da je „praksa diskriminacije duboko usađena u sve segmente društva, uprkos normativno propisanoj ravnopravnosti“ (str. 14). Ovaj deo prvog poglavlja obiluje podacima istraživanja koji govore o dostignutoj rodnoj (ne)ravnopravnosti kako u zemljama EU tako i u Srbiji. Takođe, u ovom poglavlju autorka izlaže i objašnjava šta su to rodno osetljive strategije i vrlo iscrpno piše o brojnim međunarodnim i domaćim deklaracijama, strategijama, propisima, standardima i direktivama koje se odnose na strateške rodne potrebe. Posebno značajan deo ovog poglavlja je deo u kojem autorka otvara temu rodne asimetrije društvene moći, gde govori o zloupotrebi moći. Kao najrasprostranjenije modalitete zloupotrebe moći autorka navodi prisilu, represiju, ograničavanja, disciplinu, kontrolu, ali kako kaže i one manje socijalno vidljive modalitete kao što su mizoginija i mobing. Na kraju ovog poglavlja prikazuje i komentariše rezultate strategije malih koraka, prikazanu kroz razvojni projekt osnaživanja žena, a reč je o projektu integralnog razvoja mlekarstva i angažovanja seoskih žena u proizvodnji, i time stavlja akcenat na rodni aspekt proizvodnje.

Poglavlje se završava osvrtom na populacionu politiku Srbije i kratki prikaz Nacionalnog plana aktivnosti za poboljšanje položaja žena i unapređenje ostvarivanja rodne ravnopravnosti, kao strateškog dokumenta Vlade Republike Srbije.

U drugom poglavlju *Rod i identitet* Dragana Stjepanović-Zaharijevski polazi od roda kao ključne dimenzije identiteta i studiozno preispituje kategorije pol i rod kao, kako i sama navodi, „identitetske odrednice“. Ovde izlaže različite teorijske koncepte koji objašnjavaju procese građenja i razvoja identiteta, sa posebnim osvrtom na koncept koji je izašao iz teorije socijalnog identiteta Tajfela i Tarnera (Tajfel and Turner). Ključno pitanje na koje autorka daje odgovor jeste: Da li su pol/rod relevantna obeležja identifikacije i identiteta? U nastavku monografije je deo poglavlja u kojem se autorka bavi konstrukcijom identiteta u kontekstu porodice i porodičnog vrednosnog sistema, upravo zato što smatra da se primarni proces identifikacije dešava u porodici, i u tom slučaju vrednosti koje neguje porodica igraju najznačajniju ulogu u tom procesu. Takođe se bavi i društvenom konstrukcijom roda, gde navodi stavove Džudit Batler (Judith Butler) i R. Konela (Connell) koji problematizuju pojam konstrukcije. Dalje, u ovom poglavlju su prikazani rezultati sprovedenog empirijskog istraživanja identiteta i vrednosnih obrazaca na području tri gradska centra u Srbiji (Niš), Bugarskoj (Plovdiv) i Makedoniji (Skoplje), u okviru empirijskog istraživanja „Kulturne orijentacije, etnička distanca i kultura mira u Srbiji i na Balkanu“, koji su pokazali da „postoje polne/rodne razlike u konstruisanju identiteta i porodičnih vrednosti, ali one nisu u tolikoj meri izražene da bi se posmatrale kao izolovani činioci njihovog formiranja“ (str. 113).

Treće i poslednje poglavlje *Rodna analiza* započinje konstatacijom autorka da su „rodne nejednakosti duboko ukorenjene u društvu, a da pri tome često nisu vidljive“ (str. 119). Kako i naslov ovog poglavlja sugerise, treba izvršiti „rodnu analizu“, odnosno nejednakosti između žena i muškaraca učiniti vidljivim. Autorka upoznaje čitaoca sa svim dimenzijama rodne analize. U nastavku poglavlja govori „o rodnoj analizi u diskursu feminizma“ (str. 120). Vrlo zanimljiv deo ovog poglavlja je deo u kojem autorka piše o rodnim elementima i uticajima u

islamu, gde se preispituje „uloga žena u snažnoj muškoj usmerenosti islama“ (str. 126), uz navođenja nekih islamskih načela o ženi kao i pravima muškaraca. Ovo poglavlje, a i monografija se završavaju delom o medijskoj prezentaciji poželjnih predstava o rodnim identitetima i rodno senzitivnoj analizi medijskih sadržaja, gde je autorka predstavila rezultate nekih istraživanja analize medijskih sadržaja, za koje ona smatra da su vredni prikaza, u kojima se mogu uočiti primeri rodne stereotipizacije u medijima u Srbiji.

Monografijom *Rod, identitet i razvoj*, autorka Dragana Stjepanović-Zaharijevski daje značajan doprinos proučavanju roda i rodnih odnosa. Pored teorijskih razmatranja, monografija je prožeta i rezultatima većeg broja empirijskih istraživanja, što je posebno obogaćuje. Pisana je jasnim i razumljivim jezikom. Monografija je značajan izvor informacija za sve one koji se bave ili koji će se u budućnosti baviti problemima rodnih odnosa, pogotovo zato što je monografija izašla iz pera autorka koja se godinama unazad bavi problemima roda i rodnih (ne)jednakosti i ima dugogodišnju istraživačku praksu u ovoj oblasti.

Milena Jovanović-Kranjec